

משיח, מיקרש

ומלך טיפש

לדמותם של

כמה מנהיגים דתיים בישראל

ברשימה על יהושע בריסוף במרוז זה בשבוע שעבר, כתב רן מירון על התפקיד החשוב אותו מילאה בשעתו הסיפרות העברית בהכנת עולם המושגים, המנטאליות ואורחות-החיים של היהדות החרדית. הסיפרות העברית של ימינו —

מציין רן מירון — שוב אינה מסוגלת להוסיף ולמלא תפקיד זה, שכן לרוב המכריע של הסופרים העבריים בני זמננו אין ידע ממקור ראשון בנושא: לא בתיאורים רתי, לא חינוך מסורתי ואף לא התנסות אישית באורח חייו של יהודי חרדי.

ייתכן מאוד שזרות זו, שהיא גם נחלת הרוב המכריע של קוראי הסיפרות העברית בימינו, וכן של תלמידי בתריספר התיכוניים בערים הגדולות והסטרונגים באוניברסיטאות, היא שתרמה לכך שבויכוח עם יהודים רתיים — והדבר בא יפה ליד יבטי בוויכוחים המתנהלים מפעם לפעם בין אנשים צעירים בטלוויזיה — נדחקים בני הגעור החילוניים לעמדת התגוננות. המתווכח הרתי יכול למיד לטעון — כמיהו זו או אחרת של צדק — שהוא מכיר גם את עולמו של החילוני, ומתוך ששביליהם של שני העולמות נהרים לו, הוא בוחר כמה שהוא כוחר. נער או צעירה חילוניים, לעומת זאת, גם כשהשכלתם הכללית עולה הרבה על זו של בני כשהשכלתם שלהם, כאמת אינם יכולים לטעון להתמצאות בנתיבות עולמם של העומדים מולם. חיסרון זה כבד בקורת-המואל של העימות הוא הגורם לכך שהויכוח בין שתי השקפות-העולם היריבות מתנהל לרוב רק בתחומה של האחת, החילונית, המוכרת ככיכול לשני הצדדים, ואילו הדוברים החילוניים אינם יכולים להביא ראיות מפעילות לטיעוניהם מן העולם או ההויה הדתי שמעבר לחומות, להוציא את הדימויים הסטריאוטיפיים של המאפיין הדתי, שכבר היו נלחלת הכל.

רק כך ניתן להבין את העובדה שאנשים משכילים ולא חסרי-תושיה נותרים לעיתים קרובות כליכך חסרי-מענה כשמונפים לעומתם בסיסמות מלומדות כגון "ערכים", "ניקה לעבר", "שורשים", "בית יהודי חם", או, כרמה גבוהה יותר, מחשבת ישראל, ההלכה היהודית, חשיבותן של מיצוות, טהרה לעומת טומאה וכו' וכו'. משום כך חובה להביא לידיעת הציבור החילוני כל פיסת מידע שעשויה להאיר את עינוי כאשר לתרבות דתית זו שבקייבנו, ערכיה ומנהיגיה החיים עימנו כיום ורמתם האינטלקטואלית ודי מוסרית, הישר הרוחני שלהם והמיטען התרבותי שבמשום הם באים אלינו בתביעות ומתנשאים על כולנו. ומה לך הדוממות טובה מוז שבפני-המראה של שיחה שהם מקיימים ביניהם בפועל ובמשמש ואשר מועילת על הכתב על-ידי נאמניהם בצורת פרוטוקול.

כך נתקלנו באחרונה בגיליון של ישראל שלנו, שבועונה העברי של המושבה הישראלית בניו-יורק, בניו-דבריס (שלא לומר כבאותו שבועון: פרוטוקול. וראה הפרוטוקולים של זיקני ציון) של שיחה משולשת שנערכה בראשית שנה זו בין מנהיגים של חסיד חב"ד, הרבי מלובאוויטש (אבי רעיון הסנק הידוע), לבין שני הרבנים הראשיים לישראל. הפגישה נתקיימה בניו-יורק כעש ששני הרבנים הראשיים לייס שהו בה ואין שום סיבה לפקפק במהימנות הדיווח, שכן העיתון הניו-יורקי מצטט במקורו את השבועון כפר חב"ד המופיע בישראל בהפצה פנימית.

אני מצטט את מרבית השיחה. על הקוראים לזכור — הרף כל הקשיים הכרוכים בדבר — כי המשווחים הם שלושה מהן המנהיגים הבולטי מעורערים של היהדות הדתית, האשכנזית והספרדית, בישראל ובתפוצות של ימינו, מנהיגים שאינם פוליטיים כלבד כי אם גם סמביות רבניות עליונות לכל דבר, ולהם ציבור של מאות אלפי שומעי-ליקתם ועושי-דברם. הבה נפתח:

להשתמש בחוצפה

האדמו"ר מלובאוויטש: בקשר למות שמואל בקשר לביאת המשיח, הרי למרות שכבר עברו בני ישראל ריבוי צרות ותלאות, וכבר נתקיימו כל הסימנים שהובאו בגמרא אודות עקבות משיח... וכבר כלו כל הקיצין, אף על פי כן עדין לא בא.

הרב הראשי אברהם שפירא: ביד רמה

כתוב: ותמה אני לפי סימנין הללו, מפני מה אין בן דוד בא דורנו (בדרונו) זה? האדמו"ר מלובאוויטש: אולי יתקבצו כל הרבנים ויוציאו מסקדין שמישי צידקנו צריך לבוא תיכף ומייד.

הרב הראשי מרדכי אליהו: כבודו אומר שיש פה רבנים ראשיים, ובכן יצטרף אלינו כבודו, ונהיה בית-דין של שלושה ונפסוק כד.

האדמו"ר מלובאוויטש: אני מוכן לכך מזמן, אבל אני רק יחיד, וצריכים עוד שניים. הרב אליהו: אנהנו מצטרפים לכבוד הרב...

האדמו"ר מלובאוויטש: הסימנים של עקבות דמשיחא' הוא, חוצפא יסגא' (חוצ' פה גדולה), ובכן יש להשתמש ב-חוצפה" לצד הטוב ולבקש מהקב"ה עד לחוצפה ותביעה הכי גדולה שמישי צידקנו יבוא בפועל ממש ובודאי יהיה הקב"ה שבע רצון מדרשה ותביעה זו ויביא את משיח צידקנו בפועל ממש.

הרב שפירא: כל הצדיקים יגעו וטרוחו בעניין זה ובכל אופן, בוודאי שדבר זה יקרב על כל פנים את הגאולה.

האדמו"ר מלובאוויטש: ...כפי הנראה, הדבר היחיד שחסר הוא החוצפה של בני-ישראל לדרוש, לתבוע מהקב"ה שיביא את הגאולה. גם בעניין זה צריכים להתחיל הרבנים הראשיים, הכהן בראשון, והרב הראשי אחריו, וכל העם אחריהם ב-קול גדול... הרבנים הראשיים צריכים לפסוק שצריך להיות, מסמך גאולה לגאולה" משום כך בפועל ממש, וכאמור, אם ישנם שניים שיפסקו כן, מצטרף אני אליהם בשימחה וטוב לבב...

הרב אליהו: כשם שהסכימו בבית-דין של מטה, כך יסכימו בבית-דין של מעלה.

האדמו"ר מלובאוויטש: והעיקר כאמור שיהיה זה באופן, וירא כל העם... מפסק דין של כל בני ישראל, חסידים ומתנגדים, אשכנזים וספרדים.

מיקרש משמים

אחרי שסיימו שלושת הרבנים פרשה זו של פסק דין המחייב את הקב"ה לשלוח את משיח צידקנו "נתיב ומייד", נתפנו לעניינים ארציים יותר. ומה לך ארצי משאלת בית-המיקרש העתיד להיבנות מחורבותיו. האם יש לגשת מייד להקמתו ואולי, אולי תיחסך מאינתו כל המלאכה הרבה הזאת, ובכן, לא יאומן כי יוספר, אבל מתברר כי לפחות מטריחה זו אנו פטורים (מישרר-האוצר יכול לנשום לרווחה). את הבניין הקרוש הזה אנו עתידים לקבל, כמו את המן במדבר, ואת המן הרשע אחריו, ישר מן השמיים. אני מצטט:

הרב אליהו: בנוגע לבית-המיקרש, יש לפסוק כדעת הרמב"ם ולא כדעת רש"י: מיקרש העתיד שאנו מצמין (לו) בניו ומי שובכל הוא, יגלה ויבוא מן השמיים, שנאמר מיקרש ה' כוננו ידך, כלומר, שאין צורך לבנות, מכיוון שכבר בניו ומשובכל הוא. אנהנו רק צריכים להתכונן לקבלו מלמעלה. האדמו"ר מלובאוויטש: העיקר הוא שירד ויתגלה למטה, לא רק בירושלים של מעלה אלא גם בירושלים של מטה.

עכשיו עולה השאלה הכבדה, אם מותר להסתייע במלך טיפש (שמעון פרנס? צחק שמי?) אריק שרון?) לצורך הגשמת התכנית הגרמני-דיונית, ארככה, קובע אחד המאורות שלנו בגילויי הארשון שביחה של פיקחות יהודית ממורת: מלך טיפש עדיף, כלכך למה? הקשיבו וידעתם גם אתם.

הרב אליהו: כתוב במגילת אסתר, ויאמר המלך אחשוורוש לחכמים יודעי העיתים, והכוונה לחכמי ישראל, שכן התורה האמיתית היא תורת ישראל, והחוכמה האמיתית — חוכמת ישראל.

האדמו"ר מלובאוויטש: כן, אבל הדיעה המחזיקה, כי המלך היה טיפש, עומדת על שלה... ובעניין זה יש מעלה במלך טיפש דווקא: רואים בטבע שפאשר נותנים שליחות מסוימת לכי טפש גמור, אזי הוא מלא את שליחותו כפי שאמר לו חכמים. מזה שאין כך, כאשר נותנים שליחות לחכם למחצה, וממילא עשוי לקלקל בשליחותו.

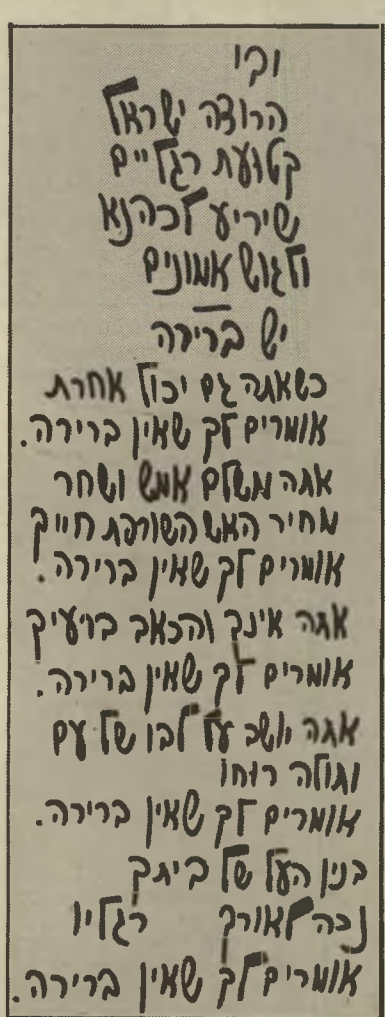
הפרשנות התנ"כית מוכיחה כמובן את הברירה הידועה שיתורה בדרוש של חובשי בית-המדרש שוטים אבל אלו לית-אפינייים. מניין לנו שאברהם אבינו חבש ירמולקה? תשובה: שנאמר "ויילך אברהם" ואם אומנם הלך, האם יעלה על הדעת שאברהם אבינו (כאן עדיין אברהם) הלך בלי ירמולקה?

כזה הוא ההיגיון המסתתר מאחורי הקביעה כי כפסוק מן המגילה, ויאמר המלך אחשוורוש לחכמים יודעי העיתים" — הכונה כמובן לחכמי ישראל, וכי יעלה על הדעת שיש, חכמים יודעי העיתים" שאינם מבני ישראל? המחשבה שהי כוונה עשויה דווקא להיות להיסטוריונים מבני אומות-העולם או לשענים שווייציים (חכמי העיתים) אינה עשויה כמובן שתעלה על דעת חכמינו. הלא גם הם, חכמים יודעי העיתים" מובהקים, ובעיקר צדיקים יהודים יפהיפה את נפש בהמתם.

עמלק והקיבוצים השמאלניים

ברוח הימים האלה עוברת השיחה כמו מאלה לסוגיית "מחה את זכר עמלק" שצריך לחחות את זכר הגוי הניבוי — על כך אין חולקין. השאלה על מי מוטלת המלאכה לעשותה? האם יטילו אוהבי ישראל אלה, המייצגים את הציבור שמתוכו יצא המיספר הגדול ביותר של משתמי טים משרות צבאי במדינת ישראל, גם מטלה זו על שמעון פרס ובני הקיבוצים החילוניים? הרב שפירא: הציווי, "מחה את זכר עמלק" מוטל על כל אחד ואחד מישראל, ולא דווקא על המלך.

האדמו"ר מלובאוויטש: הציווי של זכירת עמלק הוא על כל יחיד, אבל הציווי דמחית עמלק הוא חובה על הציבור, ולכמה דיעות

מיצווה על המלך, ובכל אופן, גם אם מצווה זו היא, חובה על הציבור, הרי קיומה אפשרי על-ידי המלך דווקא, דהיינו ש-על המלך מוטל לעשות ולצוות את ישראל לעשות". ומכאן לאקטואליה. הימים ימי ערב חג הפסח והרבי מלובאוויטש — הגביר שבחבורה עם פינקס-הצ'קים השמן ביותר — מציע את עזרתו כאירגון סדרים ש-יעוררו רושם וקניאה גם בקיבוצים השמאלניים... כוונת הרב הנכבד אינה חלילה שכל דלפוני ישראל באשר הם יזכו לארוחה טובה לבילי הסדר. כצפוי, ראשית מעייניו היא בציר נפשות, אם יהיו סדרים פומביים, ברחובות של העיר, קובע הרב, ממילא יבואו רבים, ואפילו מתוך סקרנות". האדמו"ר מלובאוויטש ממשיך:

בקשר לשאלה, כסף מניין? מוכן אני להשתתף בהוצאות אלו כפי מיטב יכולתי... לפי המלך הרוח הפסיכולוגי של האנשים בניו-יורק, בוודאי ישתתפו בהוצאות אלו מתוך שימחה וטוב-לבב, אם רק יודיעום שהדבר נערך על-ידי גוף מוסמך... ולא עוד, אלא שתיקוותי חזקה ש-סדרים מומביים"

אלו יעוררו רושם וקניאה גם בקיבוצים השמאלניים... ובסופו של דבר יצטרפו גם הם.

ישנו פתגם, שהיהודי בטבעו הוא שוחר"... גם אנכי מחשב מה אפשר להרוויח מכל העסק לאחר הפסח... שכתוצאה מעריכת סדר מומבי, שבו יבואו פנים חדשות, ותהיה היכרות עם הילדים והורים וכו', אז יוכלו להמשיך בזה גם לאחר הפסח, בנוגע לענייני יהדות, תורה ומצווה.

עד כאן. אלה — ולא הרמב"ם, פראנץ רוטצוויג ואפילו הרב פרופ' אורבך, נשיא האקדמיה שלנו למרעים — מוריד לישראל, השנה שנת ה' אלפים תשמ"ו לבריאת העולם. וכזה ראה וקדש?!

מנגד

ואריאציות על

נושא מצלצל

על שבוע הספר העברי

לפני שבועות אחדים (העולם הזה 28.5.86) הצביע נתן זך על ההבדל הקיים בין שחקן כדורגל הרוש מקבוצתו שלשום של 22 אלף דולר טבין ותקילין, לבין משורר כמוהו, שקיבל צ'ק בסך 2.80 ש"ח בעד שיתת-רדיו בת 22 דקות על ספר של תומאס מאן. מסתבר שהתאמץ יתר על המידה בהשוואה. גם שחקן תיאטרון לא היה מסכים למהתלה שכזאת. כידוע, לא מעט מישרדים ומוסדות לאומיים מקפידים לשלם שכר-טופרים לפי התעריפון העגום של אגודת הסופרים... פחות 25% (עובדה שניתנת לבריקה). כנגד זה, אחר המוסדות הנ"ל שילם לשחקן צעיר 150 דולר לשיעור תיאטרון לבני נוער, בנוסף על התחייבותו לקיים כעשרה שיעורים ממיין זה. השחקן טען שררישתו מעוגנת בהנחיות-היסוד של איגוד שחקני ישראל. הוא יכול לישון בשקט. לו יש אבא.

ובניתיים, ציבור הסופרים חי את אשליית הוועיה הממלכתית שהוקמה, כדי לברוק את מצבו של הסופר, אף כי את תוצאותיה והישגיה ניתן לצפות מראש. מספרים שראש-הממשלה לוי אשכול המנוח קבע פעם, באירוניה הממזרת שלו, שבני-ישראל — אם רצונך למנוע את יישומו של רעיון כלשהו, צא והקם ועדה המיועדת להגשמתו. נראה שהעיקרון תופס גם במיקרה שלפנינו. ולואי שאתברר.

ועכשיו הבה נניח לרגע שיחול נס וקברניטי עם-הספר יכירו בצורך לערוך מעט את שחרם של עושי-הספרים. נניח — בשיעור של כמה אחוזים. בכמה אחוזים יסתכם עירכונן זה ובכמה יתוקן הצ'ק של ידך? האם תחת 2.80 ש"ח יקבל 5 שקלים חדשים? ואולי 8? 10? האם זכורה לכם אותה סיטואציה ברומאן הברדלש של לאמפרוזה, כאשר הרוזן הצעיר מקנה לדרור העקשן שיעור קצר בתורת ההיסדרות? רודי — אמר לו — משהו מוכרח להשתנות על-מנת שדבר לא ישתנה".

מה שבטוח הוא שיוסיפו להאכיל אותנו את "מטבע הכבוד". אכן, שפע של כבוד עוטר למיץ חם של סופרים במדינת-ישראל, כבוד אי-סוף, ממש כחול על פשת-הים. בהקשר זה רציתי להגיע לעיסקת חבילה עם הירקן שלי, לפיה אשלם לו כאותו מטבע מהחולל תמורת כל קילו פירות שאני קונה. הוא רחה את ההצעה. הוא מאמין במטבע אחר, מצלצל וכבר יותר. ולו מותר לדרוש את שכרו, שהרי מובן מאליו שלידקן משלמים. ומה על הלידקן?

לפתע נזכרתי בשיחה עם מו"ל אחד שפנה אליי בוו הלשון: מה קורה לאנשי-הרוח? אני מנסה לדבר איתך על עניינים שהם ציפורה-הנפש של האומה, ואילו אתה מתעקש לדבר על כסף. אראי סיפתי לו על אותה שיחה שהתנהלה בין נפוליון לבין גנרל פרוסי. האחרון טען שהצרפי תים נלחמים למען הכסף, ואילו הפרוסיים למען הכבוד. נכון, הסכים עימו נפוליון, כל אחד נלחם למען מה שחסר לו. דומה שציבור הסופרים בישראל לא למד עדיין את ליקחה של השיחה ההיסטורית. לעיתים קרובות מדי אתה נתקל בסופר שאף אינו מעוני להעלות נושאיה כה "טמאים" כמו שבר עבודתו.